№ 67 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼԻ 6 — 1904 — ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼԻ 6 № 67

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ".
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տ է լ է ֆ օ ն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տ է լ է ֆ օ ն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Պաշտօնաթող գնդապետ

ՅԱԿՈԲ ԴԱՒԻԹԵԱՆ ԼԱԶԱՐԵԱՆԸ

ապրիլի 3-ի գիշերը վախճանվեց, որի մասին հանգուցեալի եղբօրորդի Լազարեանները յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին։ Կարգը կը կատարվի ապրիլի 7-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին Կուկիայի Նորաշէն ս. Աստուածածին եկեղեցում։ Թաղումը կը լինի Գանձասարի վանքում՝ Ղարաբաղում։

Եղիսաբէթ Ստեփանեան, Սօֆիա Մէլիք-Շահնազարեանց, Սառայ Գասպարեանց, Հեղինէ, Նիկողայոս, Ստեփան և Կոստանդին Կ. Մէլիք-Շահնազարեանց ցաւօք սրտի յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին, առաջինը՝ իր սիրեցեալ ամուսնու, երկրորդները՝ իրանց թանկագին հօր և վերջինը՝ իր անմոռաց աներոջ

ԱՌԱՔԵԼ ԲԷԿ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԵԱՆՑԻ

մահը, որը տեղի ունեցաւ ապրիլի 2-ին։ Ամբիծքը ամեն օր, երեկոյեան 7 ժամին, Արղութեան փողոց № 60.

Ցուղարկաւորութիւնը տեղի է ունենալու իր բնակարանից չորեքշաբթի, ապրիլի 7-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին դէպի Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցին։ Թաղումը տեղի կունենայ Խօջիվանքի գերեզմանատանը։

Մարիամ Ալէքսանդրեան Իգիթեանցը, Վարվարէ Փարսադանեան և Գարեգին Ալէքսանդրեան Դանդուրեանները սրտի խորին ցաւով յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին՝ առաջինն իր անմոռանալի ամուսնու, իսկ երկրորդներն իրանց փեսայի

ՍԵԴՐԱԿ (Արշակ) ՍԱՐԳՍԵԱՆ ԻԳԻԹԵԱՆՑԻ

վաղաժամ մահը և խնդրում են ներկայ լինել դագաղը դուրս հանելուն, որ տեղի է ունենալու իր բնակարանից—Կուկիա՝ Ցերկօվնայա փողոց № 22, դէպի Հաւլաբարի ս. Մինաս եկեղեցին՝ երեքշաբթի, ապրիլի 6-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին։ Ամբիծքը ապրիլի 4-ին և 5-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին։ 1—1

Սարգիս աւագ քահանայ Իգիթեանցը, երէցկին Եղիսաբէթ Անանեան Իգիթեանցը և նրանց որդի բժիշկ Յովհաննէս Սարգսեան Իգիթեանցը սրտի խորին ցաւով յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին՝ առաջին երկուսն իրանց որդու, վերջինն իր եղբօր

ՍԵԴՐԱԿ (Արշակ) ՍԱՐԳՍԵԱՆ ԻԳԻԹԵԱՆՑԻ

վաղաժամ մահը և խնդրում են ներկայ լինել դագաղը դուրս հանելուն, որ տեղի է ունենալու իր բնակարանից—Կուկիա՝ Ցերկօվնայա փողոց № 22, դէպի Հաւլաբարի ս. Մինաս եկեղեցին, երեքշաբթի, ապրիլի 6-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին։ Ամբիծքը ապրիլի 4-ին և 5-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Տեղեկութիւն դիրքերի մասին.ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ։ Նոր ձևի աղքատախնամ հոգաբարձութիւններ. Նամակ Ախալցխայից. Նամակ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պատերազմի շուրջը.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ ԴԻՐՔԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Այժմ, երբ կռւող կողմերի առաջապահ գնդերը բաւական մօտեցել են միմեանց և տեղի են ունենում մանր մունր ընդհարումներ, քաղաքական մամուլը աշխատում է տալ ամփոփ տեղեկութիւններ պատերազմական բեմի մասին։ Օգտվելով արտասահմանեան թէև ոչ վերստուգված, բայց հաւանական հաղորդակցութիւններից, «Новости» լրագիրը յայտնում է, որ պատերազմական բեմի շրջանում ներկայումս ժողոված է ռուսական 200,000 և ճապօնական 260,000 հոգի զօրք։ Մօտակայ ապագայում սպասվում են աւելի խոշոր պատերազմական գործողութիւններ։

Ճապօնական զօրքը վերսկսեց իր շարժումը դէպի Եալու գետը։ Ճապօնական զօրքի գլխաւոր գունդերը առաջ են ընթանում պեկինեան մեծ ճանապարհով, որ գնում է Կորէայի խորքերից դէպի Չինաստան։ Այդ զօրքի մի մասը, բաժանվելով դէպի արևելք, նպատակ է դրել հսկելու, որ ռուսաց զինւորական վաշտերը արգելք չը դառնան ճապօնացիների շարժման համար։ Ճապօնական զօրքի կազմութեան մասին Րէյտերի գործակալութեան հեռագիրը հաղորդում է, որ բացի 260,000 հոգի զօրքից զէնքի են կանչված նաև 60,000 հոգի, իսկ ինչ վերաբերում է երրորդ կարգի պահեստազօրքին, նա դեռ զէնքի չէ կոչված։ Ճապօնացիները ժողովեցին մի քանի հազար ձի, հեծելազօրքը ուժեղացնելու համար։ Ըստ երևոյթին ճապօնական հեծելազօրքի թէ ձիերը և թէ մարդիկ շատ ստոր են եւրօպական հեծելազօրքից, բայց ճապօնական սպաները հաւատացնում են, որ հեծելազօրքը իր կոչման բարձրութեան վրա կը լինի։ Կորէա ուղարկած բանակում ըստ երևոյթին չը կան ծանր թնդանօթներ, բացի մի քանիսից։

Չը նայելով այն հանգամանքին, որ Կորէայում և Մանջուրիայում ճանապարհները ձիւնահալքի պատճառով դարձել են դժուարանցանելի, այնու ամենայնիւ ճապօնական զօրքը շտապում է դէպի Եալու և հասել է Իչժու։ Լաֆֆանի գործակալութիւնը հաղորդում է, որ ռուսական հեծելազօրքի պահակախմբերը գտնվում են Եալու գետի և ծովափեայ մանջուրական Դակուշան քաղաքի միջև։ Ծովափեայ բարձրութիւնների վրա ռուսները սարքել են թնդանօթներ և ամրացրել այն բոլոր գիծը, որ գտնվում է Անտունգի և Կինկինգի միջև։ Անտունգում կայ մինչև 30,000 հոգի ռուսական զօրք։ Ըստ երևոյթին Անտունգը պէտք է լինի յենակէտ այն զօրքի համար, որ պէտք է հսկէ Եալու գետի անցքերը ճապօնացիներին ներս չը թողնելու համար։ Այնպէս է երևում, որ Անտունգի մօտերքում տեղի կունենայ վճռական ճակատամարտ, եթէ ճապօնացիները մեծ շրջանապտոյտ չեն սկսի։ Ռուսները եռանդուն կերպով ամրացնում են Անտունգի շրջակայքը։ Ֆընխուանչէն քաղաքում, որ գտնվում է Անտունգից դէպի հիւսիսարևմուտք, կենտրոնացած է 5000 հոգի զօրք։ Լաօեանում կայ 8000 հոգի, բայց սպասվում են նորից զօրքեր։ «Berliner Tageblatt» թերթը, չը նայելով այն բանին, որ այս տեղեկութիւնները բղխում են ճապօնական աղբիւրներից, համարում է վերև առաջ բերած նկարագիրը բաւական ճշմարտանման։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Մեր անցեալը հարիւրաւոր մութ ու անյայտ հարցեր է թողել մեզ։ Այդ հարցերի վրա շատ են աշխատել թէ հայ և թէ օտար բանասէրները և գիտնականները։ Քննադատութեան այն ճիշդ մեթօդը, որ XIX դարի առաջադիմութեան ոգին էր, շատ նոր յայտնութիւններ մտցրեց մեր հին պատմութեան ուսումնասիրութեան մէջ. շատ բան, որ աւանդական սուրբ ճշմարտութիւն էր համարվում, հերքվեց վերջնականապէս, բայց և շատ հետաքրքրական ու գեղեցիկ նորութիւններ էլ տուեց, որոնք արդէն բռնում են հին աւանդութիւնների և առասպելների տեղը։ Եւրօպացի գիտնականների արածը ահագին նշանակութիւն ունի մեր անցեալին վերաբերված գործում։ Կարելի է ասել, որ նրանք էին առաջնորդները, իսկ հայ բանասէրները մեծ մասամբ միայն հետևում էին նրանց։ Եւրօպացիները արծարծեցին մի շարք համարձակ, յեղափոխիչ հարցեր, որոնք աղմուկ բարձրացրին մեր գրագէտների և հնագէտների շրջանում, բայց վերջ ի վերջոյ իրանց լրջութեամբ և հիմնաւորութեամբ արժանաւոր տեղ գրաւեցին հնութեան ուսումնասիրութիւնների մէջ։ Ահա այժմ էլ այդ եւրօպացի գիտնականներից մէկը մի վերին աստիճանի համարձակ դատողութիւն է յայտնում մեր պատմական կեանքի մի ուրիշ, դեռ լաւ չուսումնասիրված սեփականութեան մասին—հին հայկական ճարտարապետութեան մասին։ Ահա ինչ է գրում Վիէննայի «Հանդէս Ամսօրեան»։

Մեզի՝ աւելի իր «Էջմիածնի Աւետարանով» ծանօթ պրոֆ. Ստրզգովսկի մեր մամլէն լոյս աշխարհ հանեց ուշագրաւ գործ մը՝ որ հայոցս ճարտարապետական արուեստին համար արտաքոյ կարգի մեծ նշանակութիւն ունի։ Գրուածքը արուեստագիտական բողոք մըն է ընդդէմ այն՝ իր հնութեամբն եւ ճարտարապետական յօրինուածով կարի նշանաւոր—մանաւանդ գերմանացւոց համար—Ախէնի մայր եկեղեցին նորոգողներուն, որոնք յիշեալ եկեղեցւոյն ճարտարապետական ոճը՝ նորոգութեան միջոցին, փոխանակ անխախտ պահելու՝ տգիտութեամբ կեղծանեն ու կը փճացնեն։—Պրոֆ. Ստրզգովսկի նորոգիչներուն աչաց մթարքն ի բաց պարզելով՝ մատնանիշ կընէ Ախէնի մայր եկեղեցւոյն ճարտարապետական ոճին ուսկից յառաջ գալը, որ ոչ թէ բիւզանդեան-հռոմէականն է, ինչպէս մինչեւ հիմայ առհասարակ կը կարծուէր, այլ արեւելքէն, Փոքր Ասիայէն.—Հայաստանէն։ Germigny-des-Prés, Ախէնի Dom-ը եւ ընդհանրապէս կարոլինգեան ոճով շինուած եկեղեցեաց յատակագիծը, ճարտարապետական շինուածքն եւ յօրինուածութիւնը՝ Հայաստանի հին եկեղեցեաց եւ մանաւանդ Հ. Դատեանի ջանիւք պեղելով դուրս հանուած ս. Գրիգորի եկեղեցւոյն յատակագծին հետ գրեթէ բոլորովին նոյն է։ Ստրզգովսկի կըսէ, այս հայկական եկեղեցւոյն՝ իր տեսակին մէջ մի միակ շինուածը ամենամեծ մտադրութեան արժանի է։ Ս. Գրիգորի եկեղեցին արեւելքի եւ միանգամայն արեւմուտքի քրիստոնէական արուեստի պատմութեան համար արտաքոյ կարգի նշանակութիւն ունի, 650 թուականը որոշ է, որով մեր աչքը կը բացուի այնպիսի ժամանակի մի ձեւերուն հարազատութեան վրայ, զոր մենք կարճ ու կորուկ «Բիւզանդեան» ըսելով կը լմցնենք։ Սակայն այս Էջմիածնի քով եղած շէնքը դժուարին է անձուկ մտքով «Բիւզանդեան» անուանել, վասն զի Կ. Պօլսէն կախում չունի։ Մանաւանդ թէ այն «հատեան» անկեան յատուկ արտադրութիւնն է, զոր Ստրզգովսկի կը յայտարարէ այն գլխաւոր գետիններէն կամ աղբիւրներէն մէկը, ուսկից քրիստոնէական արուեստին ձեւերը կը բխեն։ Փ. Տէր-Մովսէսեան իւր «Հայ գիւղական տուն» գործին մէջ հին հայոց տան հին արեւելքի հետ ունեցած կապակցութիւնը կը ցուցնէ, իսկ եկեղեցիներուն նկատմամբ աւելի միտեալ է բոլորովին յունական ազդեցութիւնն ընդունելու, սակայն պէտք է միտ դնել թէ այն յունական ազդեցութիւնը Կապադովկիայէն էր, եւ պրօֆ. Ստրզգովսկի «Kleinasien» մատենին մէջ կարդալ թէ այն ինչ յունականութիւն է. գեղարուեստի նկատմամբ ըստ ինքեան ոչինչ, որովհետեւ Կապադովկիոյ յիշատակարանները պարզապէս արեւելեան են։ Հայաստանի եւ Բիւզանդիոնի մէջ՝ ճարտարապետութեան նկատմամբ եղած աղերսն աւելի արեւելքէն արեւմուտք եղած գաղթականութիւն է քան թէ հակառակը։ Սխալմամբ կամ դիտմամբ «հայ յորջորջուած Վասիլ Առաջնով (867—887) կը սկսի ուղղութիւն մը, որուն հետքերը գեղարուեստից բազմաթիւ ճիւղերուն մէջ կերեւան. այն ատենները եւ անկէ շատ յառաջ կը տեսնենք, որ հայք քաղաքակրթութեամբ ամենէն երեւելի տեղեր կը գաղթեն, մանաւանդ Երուսաղէմ եւ Եգիպտոս՝ ուր յիշատակարաններն ալ անպակաս չեն, եւ այս տեղերէն ալ Եւրոպա։ Ախէնի մայր-եկեղեցւոյն եւ ի մասնաւորի Germigny des-Prés, (Օրլէանի քով) ժամին շինուածքն իր ճակտին վրա կը կրէ իսկական արեւելեան կնիքը. այնպէս որ «մանրամասն տեղեկութիւն չունեցողները դուցէ ժպտին, կը գրուցէ պրօֆ. Ստրզգովսկի, եթէ ըսեմ որ անկարելի բան չէ թէ յիշեալ եկեղեցւոյ շինութեան մէջ հայ մը մասնակից եղած ըլլայ»։—Հայկական ճարտարապետութեան ուսումը դեռ օրօրոցի մէջ է, ինչ կըսենք, տակաւին խանձարրոյ մէջ ալ չէ։ Տեսած ենք հայ ճարտարապետներ՝ որոնք՝ երբ մեզմէ լսած են թէ հայկական ըսուած ճարտարապետական ոճ մըն ալ կայ՝ արհամարհական քմծիծաղով մը խոստած են... Շատ իրաւացի է պրոֆ. Ստրզգովսկիի ըսածը թէ—Դուք՝ Հայերդ չէք գիտէր թէ ինչե՞ր ունիք. հայկական արուեստը մասամբ իսկ ճարտարապետութեան զարգացման մէջ առաջնորդի դեր ունեցած է։

Պէտք է յուսալ, որ հեղինակաւոր, անկողմնապահ հետազօտութիւնները, կը հաստատեն պրոֆէսոր Ստրզգովսկու այս եզրակացութիւնները։ Մխիթարեանների յարգելի ամսագիրը նկատում է, որ հայ ճարտարապետութեան ուսումնասիրութիւնը դեռ օրօրոցի մէջ է։ Մենք կաւելացնենք, որ ուրիշ շատ պատմական հարցեր էլ ունենք նոյն այդ օրօրոցի մէջ։ Բայց որքան ժամանակը առաջ է գնում, այնքան լոյսը տարածվում է։ Եւ երևի շատ հեռու չեն այն ժամանակները, երբ օրօրոցում այլ ևս հարցեր չենք ունենայ։ Ամենքն էլ դուրս կը գան մանկութեան առաջին օրերի դրութիւնից և համարձակ կը քայլեն դէպի իրանց լուծումը։

*

«Петербургская Жизнь» պատկերազարդ շաբաթաթերթի վերջին համարում պ. Իւրի Վեսելօվսկի տպել է պ. Սմբատ Շահազիզեանի յայտնի «Լևոնի Վիշտը» պօէմայի մի քանի կտորների թարգմանութիւնը։ Պ. Վեսելօվսկի մի փոքրիկ նախաբանի մէջ բացատրում է այդ պօէմայի նշանակութիւնը։ Թարգմանութիւնը շատ աջող է։

ՆՈՐ ՁԵՒԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թիֆլիսի քաղաքային դուման ընտրել է իր միջից մի առանձին մարմին և նրան յանձնել է, որ մշակէ «քաղաքամասերի աղքատախնամ հոգաբարձութիւնների ծրագիրը»։

Աղքատախնամ հոգաբարձութիւններ, բարեգործական ընկերութիւններ և մեր ներկայ հասարակութեան թշուառ ու ողորմելի մասի՝ մեր աղքատների համար հոգ տանող ուրիշ մարմիններ Թիֆլիսում եղել են, կան և կը լինեն։ Թիֆլիսը բացառութիւն չէ կազմում ներկայ մարդկային հասարակութեան մանր ու խոշոր կենտրոնների մէջ։ Ամեն տեղ այդպիսի ընկերութիւններ գոյութիւն ունեն։

Բայց մինչև այժմ մեզանում եղած աղքատախնամների ընդհանուր պակասութիւնն այն է եղել, որ նրանք ցրել, բաժանել են իրանց

ողորմութիւնները բաժնել ձևով—ում պատահեց, ով առաջինը վրա հասաւ և ով աւելի խղճալի ու կարեկցութիւն զրգռող ձայնով կարողացաւ իր վիշտը ողբալ:

Օրինակ ձեզ Թիֆլիսի Հայոց Բարեգործական ընկերութիւնը: Նա տալիս է նպաստներ: Ո՞չ բան, որովհետև չէ խոշոր չափերով այդ չէ հնարաւոր: Բայց մեծ է տալիս նա իր ողորմութիւնները ճանաչելով է նրանց, գիտէ իրանից նպաստ ստացողների ընտանեկան հանգամանքները, նրանց կացութիւնը... Ոչ—կարելի է մինչև հաստատաստել:

Նոյնը կարելի է ասել և մեր քաղաքի համամասն մեւս բոլոր ազգաստիճանների մասին:

Քաղաքային ինքնավարութեան սկսած գործը կը լինէր Հայոց և ուրիշ բարեգործական ընկերութիւնների նման մի հաստ և խղճահատաստութիւն. նա պիտի չէր տարբերվի մեւս համանման ազգաստիճաններից, եթէ նրա մէջ չէ լինէր «քաղաքամաս» բառը:

Եթէ ամեն մի քաղաքամասի աղքատների խնամքը յանձնվի նոյն քաղաքամասի բնակիչների ընտրված հոգաբարձուների, այն ժամանակ կարելի կը լինի ենթադրել, որ նոր հիմնվելիք հոգաբարձութիւնները դուրս կը գան սովորական շարքից, մեր բարեգործական հիմնարկութիւններին յատուկ ընդհանուր բրծնդիական հիւանդութիւնից:

Ամբողջ քաղաքի բոլոր աղքատներին չէ կարող ճանաչել ոչ մի կենտրոնացած բարեգործական հիմնարկութիւն, եթէ նա նոյն իսկ իդէալական կազմակերպութիւն ունենայ: Իսկ մեր բարեգործական հիմնարկութիւնները, որոնց փարչութիւնները աշխատանքով աւելի շուտ ձևականութիւնը կատարած լինելու համար են ժողովները գումում, նոյն իսկ բարեգործութեան ժամանակում... որոնց փարչութիւնները ամբողջովին մեծագոյն մասը, գոտարկ փաստաբութեան համար են ընտրվում—չունեն ճանաչելու իրանց կլիէնտ աղքատներին, իրանցից նպաստ ստացողներին:

Տարօրէն է, որ Թիֆլիսի 10 քաղաքամասերից ամեն մէկն ունենայ իր միջից ընտրված իր աղքատների հոգաբարձութիւնը:

Քաղաքամասի մէջ ծնված, այնտեղ մեծացած նոր հոգաբարձութիւնները, ինչ էլ որ լինի, իրանց քաղաքամասում ապրող, ճանաչեն իրանց փողոցի, հարևան աղքատներին աւելի մօտից կը ճանաչեն, քան կենտրոնացած բարեգործական հաստատութիւնը:

Պէտք է հոսր եղածը չափ ապակենտրոնացնել բարեգործութիւնը: Բաժանել նրան Թաղերի, քաղաքամասերի և նոյն իսկ մէկ-երկու փողոցների վրա, որ գոնէ հասարակութեան առած կօպէկները նպատակայարմար ձևով բաժանվեն:

Մենք հեռու ենք կարծելուց, թէ այսպիսի բարեփոխումների միջոցով մեր ներկայ հասարակութեան ամենացաւոտ վէրքը կը բուժվի: Ոչ, դրա համար անհրաժեշտ են շատ խոր և ընդհանուր փոփոխութիւններ, բայց գոնէ եղած բարեգործութիւնն էլ պէտք է անել խելացի ձևով:

Պէտք է այնպէս ճանաչել, ուսումնասիրել աղքատին, նրա բոլոր հանգամանքները, նոյն իսկ նրա անցեալը և դրա համեմատ բաժանել ողորմութիւնը:

Եթէ ոչ անհրաժեշտ, խոշորամասներ ստանում են ողորմութիւն, իսկ խեղճերն խեղճերը, ամօթխածները ու իրանց աղքատութիւնը պատահականութեան մի նոյն պատմարևեր միշտ դուրս են մնում:

Քաղաքային վարչութեան ծրագրած հաստատութիւնը մի քայլ է դէպի բարեգործութեան ապակենտրոնացումը: Դրա համար մենք ուրախ ենք գոնէ այս չնչին նպատակայարմար առաջխաղացութեան և ողջունում ենք նրան:

Ամեան

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ

Ապրիլի 1-ին

Մարտի վերջերին պատահեց մի քանի օր անցկացնել Ախալցխայում: Վերջին անդամ քաղաք չէ, ուստի մանրամասն նկարագրելը կարծր չէ խոյս:

Ախալցխայի ազգաբնակութեան քանակը թիւը համարում է մօտ 16000, առանց զօրքի հաշված, և հայերը կազմում են գլխաւորապէս ազգը: Համեմատաբար փոքրիկ քաղաք լինելով ... կան նաև մի քանի առևտրական ... աղքատ ... տեղացիների ... սակայն ... ունեցած ... գոյացութիւնների ... ազգաբնակութիւնը ...

ցուցիչներ: Ազգաբնակութիւնը գնալով նուազում է. շատերը գաղթում են, առևտրով ու արհեստներով պարապելու համար, Թիֆլիս, Բաթում, Բագու ու Անդրկովկասեան այլ աչքի ընկնող կենտրոններ: Տեղացիներն ասում են, որ այդ հոսանքը գնալով զօրեղանում է տարէց տարի: Այդ ցաւալի երևոյթ պէտք է համարել: Ախալցխայի ազգաբնակութիւնը եթէ լուրջ ուշադրութիւն դարձնէ տեղական արդիւնաբերութեան այլ և այլ ճիւղերի վրա, որոնք են՝ այգեպանութիւնը, պտղաբուծութիւնը, երկրագործութիւնը լայն չափերով, անասնապահութիւնը, կաթնատնտեսութիւնը, բուրդի, պանրի արդիւնաբերութիւնը, փայտահատութիւնը շրջակայ անտառներում,—կարող է ոչ միայն ծայրը ծայրին հասցնել, այլ և աչքի ընկնող բարեկեցութիւն ձեռք բերել, զարգանալ, առաջադիմել տնտեսապէս ու մի կտոր հացի համար չը գաղթել օտար քաղաքներ: Կուլտուրապէս աւելի զարգացած ազգաբնակութիւնը, գերմանացիներից կազմված հասարակութիւնը, օրինակ, Ախալցխայի պէս տեղում բնաւ չէր գանգատվի իր վիճակից ու նիւթական պատկառելի ոյժ ձեռք կը բերէր:

Ինչպէս ամեն տեղ մեզանում, առաւել ևս քաղաքներում, այստեղ նմանապէս հայերը անտարբեր են դէպի գիւղատնտեսութիւնը, գիւղատնտեսական արդիւնաբերութիւնը, դէպի հողը լայն մտքով, ու անձնատուր են եղած մանր առևտրի ու արհեստների, որոնց միջոցով «եօլա գնալ» միայն կարելի է, այլ ոչ թէ տնտեսապէս առաջադիմել, նիւթական ու բարոյական ոյժ ձեռք բերել. առանց արդիւնաբերութեան առևտուրը չէ կարող վարգանալ ու հարստութեան աղբիւր դառնալ: Մանր առևտրի ու մանր արհեստների քաղաք է Ախալցխան: Համերաշխ գործունէութիւնը, առևտրականների կամ արհեստաւորների ընկերութիւնները այստեղ էլ այնպիսի խորթ բան են, ինչպէս մեր ուրիշ քաղաքներում ու գիւղերում: Անձնական շահերի նեղ սահմաններից ոչ ոք դուրս գալ չէ ձգտում. իւրաքանչիւր խանութպան կամ արհեստաւոր աշխատում է մրցել իր հարևանի հետ, աշխատում է վնասել նրան իր գործը առաջ տանելու ու զարգացնելու համար. հետևանքը լինում է ընդհանուր չունևորութիւնը, նիւթական թուլութիւնը, որը խիստ աչքի է ընկնում Ախալցխայում:

Ախալցխայում կայ փոքրաթիւ հայ-կաթոլիկական համայնք, որն ունի իր սեփական եկեղեցին: Հայ-կաթոլիկներ կան նաև Ախալցխայի գաւառի մի քանի գիւղերում. քաղաքից մօտիկ գտնվում է նրանց Սուֆլիս գիւղը մօտ 500 հոգի ազգաբնակութեամբ: Քաղաքի հայ-կաթոլիկները իրանց ով լինելը աւելի լաւ գիտեն, քան գիւղացի կաթոլիկները: Վերջիններիս մէջ շատերը, ամենագրեթէկները, խորին համոզմամբ իրանց «փռանգ» են համարում, կարծես Պարիզի Սեն-Ժերմեն արիստօկրատական քաղաքամասում լինեն ծնված-մեծացած: Սուֆլիս գիւղում հարցնում եմ մի հասակաւոր գիւղացու՝ «Ազգով ո՞վ ես դու»: —«Փռանգ եմ»,—պատասխանում է նա:—«Կրօնով դու կաթոլիկ ես, ուրիշ կերպ ասած, փռանգի կրօն ես դաւանում, իսկ ազգով, ծագումով, լեզուով ո՞վ ես, ի՞նչ մարդ ես»:—«Փռանգ եմ էլի, ասի:—«Ի՞նչպէս, դու հայ ես, այլ ոչ փռանգ, հայ-կաթոլիկ ես»:—Չէ, ես խայ չեմ. իմ պապ փռանգ է էղել, իմ խէր դարձեալ փռանգ է էղել, ես էլ ուրեմն փռանգ եմ ու փռանգ էլի»: Դժուարին «Սեն-Ժերմենցուն» անկարելի եղաւ համոզել ու հասկացնել, որ նա ազգով հայ է, իսկ կրօնով, դաւանութեամբ կաթոլիկ: Մի երիտասարդ, որը քաղաքներում ապրած ու քաղաքացիների հետ շփված էր երևում, նրան հակառակ կարծիք յայտնեց ու ասաց, որ իրանցում հները, մեծերը, կրօնի ու ազգութեան մէջ խտրութիւն չեն դնում, կրօնով են որոշում ազգութիւնը, իսկ երիտասարդները, քիչ-շատ լուսաւորվածները, այդչափ կոյր ու մոլեռանդ չեն, «հայ» ու «կաթոլիկ» հասկացողութիւնները կարողանում են իրարից զանազանել: Բարեբախտաբար այդպիսիներ պատահում են նոյն իսկ գեղջկուհիների մէջ:

Այդ տարրական հասկացողութիւնները բացատրել պարտաւոր են ժողովրդին երկու դաւանութիւնների հոգևորականները, որոնք, ինչպէս երևում է, շոյում են ամբոխի մոլեռանդութիւնը, լուսամիտ, առողջ աշխարհահայեացք չեն տարածում նրա խաւերում: Ընդհանուր առմամբ լուսաւորչական ու կաթոլիկ հայերի յարաբերութիւնները բաւարար կարելի է համարել, մանաւանդ քաղաքում, թէև առանձնացում, կղզիացում, քիչ-շատ խորթութիւն նկատվում է: Ցանկալի է, որ այդ յարաբերութիւնները ուղղակի լաւ, սերտ, մտերիմ լինեն:

Ախալցխայում կայ նաև մի համայնք, որը իրան «վրաց-կաթոլիկ» համայնք է անուանում: Ժամասացութիւնը այդ կաթոլիկների եկեղեցում կատարվում է հայերէն, ինչպէս նաև հայ-կաթոլիկների եկեղեցիներում. իրանք «վրացի» կաթոլիկներն էլ հայերէն խօսել գիտեն: Աւելորդ է ասել, որ այդ «վրացի» կաթոլիկները այնքան են վրացի, որքան հայ կաթոլիկները «փռանգ»...

Ախալցխայում տիրապետող լեզուն է հայերէնը, որը քաղաքում ամենուրեք գործածական է. օտարախօս, մայրենի լեզուն մոռացած կամ հալածող հայ ընտանիքներ Ախալցխայում չը կան համարեա: Հայերէն կարողանում են խօսել նաև բնիկ, Ախալցխայում ծնված ու մեծացած, վրացիները, հրէաները, լեհացիները և ռուսները. կան շատ կրթված օտարազգի անձինք, երկու սեռի, որոնք հայերէն, տեղական բարբառով, ազատ խօսում են: Ախալցխայում շատ հազուագիւտ բան է տեսնել տեղացիներից, նոյն իսկ ինտելիգենտ շրջաններին պատկանողներից, տանը կամ փողոցում իրար հետ անընդհատ օտար լեզուներով խօսողների, թէև կրթվածները գիտեն բացի տեղականից նաև ուրիշ լեզուներ: Ախալցխայի ինտելիգենտ կանայք անգամ, չը նայած իրանց եւրոպական տարազին, նազելի շարժումներին, մօդայի սիրուհիներ չեն դառնում լեզուի վերաբերմամբ, ինչպէս անում են այդ մեր շքեղաշուք հայուհիները ուրիշ աւելի «լուսաւոր» քաղաքներում, ու խօսում են իրանց պապերի ու տատերի լեզուով:

Ընթերցասիրութիւնը տարածված է քաղաքում, մանաւանդ երկու սեռի երիտասարդութեան շրջանում. հայ հեղինակներին ճանաչում ու կարդում են. նկատվում է սէր դէպի մայրենի գրականութիւն: Կայ քաղաքային գրադարան, ուր յաճախորդներ լինում են բաւականին թըւով: Շատերը չքաւորութեան պատճառով չեն կարողանում ձեռք բերել լրագիրներ ու գրքեր: Ունևոր ախալցխացիները պարտաւոր են իրանց չունևոր համաքաղաքացիների այդ կարիքի մասին մտածել: Մտաւոր սնունդի պահանջը նկատելի է մանաւանդ երկու սեռի պատանիների ու երիտասարդների շրջանում. պէտք է մատաղ սերնդին առատութեամբ մատակարարել այդ կենսատու սնունդը...

Ստ. Տէր-Աւետիքեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Շուշի, մարտի 13-ին

«Մշակ»-ի 47 համարում Շուշուց հաղորդած լուրը հիմնովին զուրկ լինելով ճշմարտութիւնից, տուէք տուեց ինձ հերքումը երևան հանելու:

Նախ՝ այս մեծ պասի շաբաթներում ըստ սովորականին շաբաթ եւ կիրակի օրերը քաղաքիս չորս եկեղեցիներում էլ մատուցվել է պատարագ քահանաների եւ սպասաւորների երգեցողութեամբ, որոնք ծանօթ են ձայնագրութեան հետ: Իսկ թէ այժմ քառաձայն խումբ չէ երգում, դրա պատճառը այնքան պարզ է, որ պէտք է իմանար եւ թղթակիցը: Ցայտնի է, որ երգեցիկ եւ քառաձայն խմբեր Շուշում կազմվում էին Թեմական դպրանոցի աշակերտներից, որի համար իւրաքանչիւր եկեղեցի որոշ գումար էր հատուցանում դպրանոցին: Այս ուրեմն Թեմական դպրոցը փակվելով եւ աշակերտները ցրվելով մեծ մասամբ գիւղերը, ցրվել են եւ խմբերը: Իսկ առանձին խմբեր կազմելը կախված է երէցփոխներից եւ եկեղեցու նիւթական միջոցներից:

Երկրորդ՝ քաղաքիս չորս եկեղեցիներում այս մեծ պասի չորս շաբաթվայ մէջ քարոզ են խօսել՝ Թեմիս պետական առաջնորդը առաջին կիրակի Ագուլեաց եկեղեցում, երկրորդ կիրակի Մեղրեցոց եկեղեցում, իսկ երրորդ եւ չորրորդ շաբաթը երեք անգամ Վերին-թաղի եկեղեցում: Ղազանչեցոց եկեղեցում 1, 2 եւ 3-րդ շաբաթներում 5 անգամ քարոզ է խօսել Ալէքսանդր քահանայ Բաղդասարեանցը. իսկ չորրորդ շաբաթում առաջնորդի հրամանով նոյն եկեղեցում խօսել է պաշտօնական գործով տեղս գտնվող Նուխու յաջորդ Միսն վարդապետը:

Բարեկարգիչ չորս եկեղեցիների Շուշի քաղաքի՝

Յակովբ աւագ քհ. Այվազեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թիֆլիսում երկու օր չափազանց մեծ ցրտեր եղան: Շաբաթ օր, ապրիլի 4-ին, փչում էր սառն քամի, իսկ կիրակի օր գալիս էր ձիւն: Թիֆլիսի բոլոր շրջակայքը ծածկվեց ձիւնով: Երէկ, երկուշաբթի օր, երկինքը պարզվեց և ձիւնը սկսեց հալվել:

—

Մենք յայտնել էինք այն գումարների մասին, որոնք ստացվել էին մեր խմբագրութեան մէջ չքաւորներին օգնելու համար զատկական տօներին: Բոլոր ժողովված գումարը մենք բաժանեցինք կարօտեալներին և այդպիսով մի փոքր մխիթարութիւն պատճառեցինք նրանց: Բացի լրագրի մէջ յիշվածներից, ստացվեցին նուէրներ Կարասու կայարանից, մի հայուհուց 3 ռուբլի և Մարգիլանից, Ովաննա Միքայէլեանից 5 ռուբլի: Ընդամենը կարօտեալներին բաժանվել է 128 ռուբլի 85 կոպէկ:

—

«Մշակի» խմբագրութիւնը յայտնում է իր շնորհակալութիւնն այն բոլոր անձանց, որոնք զատկական տօների առիթով ուղարկել են մեզ շնորհաւորութիւններ հեռագիրներով, նամակներով, պօստ-կարտերով և այցետոմսերով:

—

Ռուսաստանի ծովերից բիօլօգիական և տնտեսական տեսակէտից ամենից քիչ ուսումնասիրված է Կասպից ծովը: Խոշոր և կանոնաւոր ուսումնասիրութիւն առաջին անգամ կատարվել է Օ. Ա. Գրիմմի ձեռքով 1874 և 1876 թուերին, երբ դեռ ծովային հետազօտութեան տեխնիկան այնքան էլ զարգացած չէր ընդհանրապէս: Նրանից յետոյ տեղի են ունեցել մի քանի աննշան և մանր հետազօտութիւններ միայն ծովափերի ծանծաղուտ վայրերում, իսկ ծովի խորքերը, 400—500 սաժէն խորութիւն ունեցող մասերը մինչև օրս մնացել էին առանց ուսումնասիրութեան: Այժմ «Գէօգ-Թէփէ» և ուրիշ երկու նաւեր, իրանց վրա ունենալով ձեռնհաս անձեր, կատարում են անհրաժեշտ հետազօտութիւններ թէ կենդանաբանական ու բիօլօգիական տեսակէտից և թէ Կասպից ծովի ափերի վրա գոյութիւն ունեցող տնտեսական բաւական խոշոր ձեռնարկութիւնների տեսակէտից:

—

Թիֆլիսի քաղաքային դուման ընտրել է իր միջից մի առանձին յանձնաժողով, որը պէտք է մշակէ աղքատախնամ հոգաբարձութեան մի նոր ծրագիր, օրինակ առնելով Մօսկվայի նոյնանման հաստատութեան ծրագիրը: Ամեն մի քաղաքամաս պէտք է ունենայ իր սեփական աղքատախնամ հոգաբարձութիւնը, որը պէտք է խնամք տանէ միայն իր քաղաքամասի աղքատների վրա:

—

«Հանդէս Ամսօրեայի» մարտի համարում կարդում ենք. «Սրբազան Քահանայապետն մեր Պիոս Ժ.-րդ իր թղթովը (breve), տուեալ ի 29 յունվարի 1904, հաճեցաւ գերյարգելի Հ. Թադէոս Ծ. վ. Թոռնեան Մխիթարեան ընդհ. Աթոռակալ Առաջնորդն անուանել բազադիր Աբբայ. միանգամայն փետրուար 22-ին վնք ընդունեցաւ առանձին ունկնդրութեան»:

—

Իւրիեվի (նախկին Դորպատի) համալսարանում, ինչպէս հաղորդում է «Приднѣпр. Край» լրագիրը, կախված է մի յայտարարութիւն, որի համաձայն այսուհետև համալսարան կարող են այցելել միայն այն ուսանողները, որոնք ունեն առանձին մուտքի տոմսակներ: Տեղական համալսարանի պրօֆէսօրները նպատակ ունէին մի շարք հասարակական դասախօսութիւններ կարդալ, բայց, ինչպէս այժմ պարզվում է, պրօֆէսօրներից անկախ պատճառներով այդ դասախօսութիւններն այլ ևս տեղի չեն ունենալու:

—

Թիֆլիսի քաղաքային ինքնավարութիւնը դիմել էր ներքին գործերի մինիստրութեան և խնդրել, որ թոյլատրվի իրան հրատարակել «Извѣстія Тифлисской городской думы» պարբերական հանդէսը: Այժմ, ինչպէս լսել է «Кавказъ» պաշտօնական թերթը, այդ առաջարկը մերժվել է:

—

Մամուլի գործերի գլխաւոր գրասենեակը Բագուի ժուրնալիստ Պ. Ա. Վասիլիեվին յայտարարեց, որ ներքին գործերի պ. մինիստրը անյարմար է գտել բաւարարութիւն տալ նրա խնդրին Բագւում «Каспійскій Берегъ» անունով մի նոր լրագիր հրատարակելու:

—

«Русь» լրագիրը հաղորդում է, որ Հեռաւոր Արևելքում տեղի ունեցող պատերազմական գործողութիւնների պատճառով՝ բանտային գլխաւոր վարչութիւնը որոշել է յետաձգել Օդէսայից դէպի Սախալին կղզին սովորաբար ամեն գարնան կատարվող տաժանակիր աշխատանքի դատապարտվածների առաքումը:

—

ՍՏԱՒՐՕՊՕԼԻՑ մեզ գրում են. «Ստաւրօպօլում և նրա շրջակայքում մօտաւորապէս 200 հայ ընտանիքներ կան: Ծփվելով ուրիշ քաղաքների կամ նոյն իսկ Ստաւրօպօլի ռուսների և հրէաների հետ և տեսնելով, որ նրանց եկեղեցիներում կամ սինագօգներում լաւ կազմակերպված խմբեր են երգում, տեղիս հայ ժողովուրդն ևս վճռում է մի խմբապետ հրաւիրել: Իսկոյն «Մշակում» յայտարարութիւն

են տալիս, որ իրանց եկեղեցու համար այս ինչ պայմաններով խմբապետ է հարկաւոր և իրանք էլ ակնդէտ սպասում, որ ցանկացեալ խմբապետը գայ։ Վերջապէս գալիս է նա. բայց ստաւրոպոլցիները յուսախաբ են լինում։ Նրանք կարծել են, թէ խմբապետը որ գայ, իսկոյն քառաձայն խումբը կազմ և պատրաստ կը լինի. չեն մտածել, թէ խմբապետի համար երգիչներ ու երգչուհիներ են հարկաւոր։ Խմբապետը եկել է և ուզում է խումբ պատրաստել, բայց ոչ ոք համարեա չէ ուզում խմբին մասնակցել»։

—

ԿՐԱՍՆՈՎՈԴՍԿԻՑ մեզ գրում են. «Զատկի ճրագալոյցի երեկոյեան տեղիս հայ հասարակութիւնը պատւեց ընթրիքով քաղաքումս ծառայող հայ զինւորականներին»։

—

ՄԵՐՎԻՑ մեզ գրում են. «Մարտի 30-ին տեղական զինւորական կլուբի դահլիճում, մասնակցութեամբ օրիորդ Իւնովինի, կայացաւ պ. Ս. Բարխուդարեանի կօնցերտը։ Չը նայած տոմսակների թանգութեանը, կօնցերտը գրաւել էր հայ և ռուս հասարակութեան ուշադրութիւնը։ Չը մոռանանք յիշել, որ զուտ արդիւնքի մի երրորդ մասը երգիչը յատկացրել էր յօգուտ ռուսական նաւատորմի»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Ռուսաստանը մեծամեծ պատրաստութիւններ է տեսնում։ Ֆրանսիական և անգլիական լրագիրները ասում են, որ Ռուսաստանում կատարվում են ընդարձակ պատերազմական պատրաստութիւններ, որոնք ի նկատի ունեն ոչ թէ պատերազմը Եապօնիայի հետ, (այդ պատերազմի համար կը պահանջվի—գրում է «Times» լրագիրը—ոչ աւելի քան 400,000 մարդ, որոնք արդէն գրեթէ ամբողջովին իրանց տեղն են գտնվում), այլ այն ժամանակը, երբ պատերազմը աւարտած կը լինի և կը սկսվեն բանակցութիւններ խաղաղութեան մասին։ Որպէս զի կարողանայ ապահովել իրան օտար պետութիւնների միջամտութիւնից, Ռուսաստանը արդէն տեսնում է իր պատրաստութիւնները։ (Р. Л.).

Թէ ինչու ռուսները այս անգամ պէտք է յաղթեն։ „Новое Время» լրագիրը, որ մի շարք յօդուածներ է նուիրում պատերազմի և Ռուսաստանի զինւորական վիճակի նկարագրութեան, վերջին համարներից մէկում ևս հետևեալ դատողութիւններն է անում. «Եապօնական զօրքերը մեր զօրքի հետ համեմատելու համար, յիշենք անցեալը և համեմատենք նրան ներկայի հետ։ Մենք պատերազմ ենք վարում գրեթէ ամեն 25 տարին մի անգամ։ Ղրիմի կռւին, չը նայելով մեր զօրքերի ցոյց տուած սխրագործութիւններին, մենք գրեթէ միայն անաջողութիւններ ունեցանք։ Դրա պատճառները շատ էին. ամենից առաջ հրամանատարների անհմտութիւնը և օֆիցէրների զինւորական կրթութեան թուլութիւնը. ապա ընդհանուր անկազմակերպութիւնը զօրքերի մէջ, զինւորական կրթութեան յետամնացութիւնը, սպառազինութեան անկատարելագործութիւնը և այլն։

«Դրանից յետոյ մենք վերածնվեցինք և անցեալ Թիւրքական պատերազմին հանդէս եկանք պատերազմական փորձի համար այլ դէմքով։ Պաշտօնական պատմութիւնը ասում է. «1877—78 Թ. պատմութիւնը ցոյց է տալիս կանգառումների և ռուսական զօրքի նոյն իսկ լուրջ անաջողութիւնների մի քանի օրինակներ՝ Թիւրքական զօրքի հետ ընդհարումների ժամանակ, այն զօրքի, որը թւով աւելի նուազ էր և որի վրա խաղաղութեան ժամանակ աւելի քիչ էին աշխատել»։ Այո, մասնաւոր անաջողութիւններ եղել են, բայց վերջ ի վերջոյ Թիւրքական երեք զօրքերից մենք երկուսը գերի վերցրինք ամբողջովին և բոլորովին ցրվեցինք երրորդը, գրաւելով նրա բոլոր թնդանօթները։ Ս. Ստեփանոսի խաղաղութեան կնքման ժամանակ, Թիւրքերն արդէն գրեթէ զօրք չունէին, իսկ մենք ունէինք Կ. Պօլսի դիմաց կանգնած կախւների մէջ կռփված զօրախմբեր Շուվալօվի, Ռադեցկու և Սկօբելէվի հրամանատարութեամբ։ Բացի մի շարք փառաւոր յաղթութիւններից մենք հինգ տեղ անցանք ձմեռը առաջնակարգ լեռնային շղթաներից և անցանք ոչ թէ հասարակ կերպով, այլ կռւով. Մօլտկէն ուղղակի այդ անհնարին էր համարում։ Բալկանեան Թերակղզու մեծ ռազմագէտը և գիտակը մի բան չէր ճանաչում—ռուս զօրքը, ռուս զինւորին և ռուս պետերին։

Պէտք է այս ևս իմանալ, որ Թիւրքերի մէջ մենք գտանք վերին աստիճանի քաջ և դիմացկուն հակառակորդներ։ Անընդհատ պատերազմների մի ամբողջ շարքով Թիւրքերը մշակել էին իրանց համար այնպիսի պատերազմական կանօններ, որ շատ բան մենք ևս նրանցից փոխ առանք։ Այն ժամանակվայ մեր հակառակորդը մեզանից աւելի լաւ էր զինաւորված և պատերազմի դաշտերի վրա աւելի լաւ ցոյց տուեց իր ինժեներական արուեստը։ Բայց նա յետ էր մնացել մեզանից հրամանատարների և տակտիկայի ուսման որակութիւնների կողմից։ Մեր բաղդին, Թիւրքաց բարձր պատերազմական հրամանատարների մէջ հակառակութիւն յայտնվեց։ 1877—78 Թ. պատերազմի պաշտօնական պատմութիւնը մեր անաջողութիւնների պատճառը տեսնում է մեր անկատար պատերազմական անպատրաստութեան մէջ և ժամանակակից պահանջներին չը համապատասխանող գործողութեան եղանակի մէջ։ Այդ ճիշտ է, բայց ինչու դարձեալ մենք յաղթեցինք։ Նրա համար, որ Թիւրքերը հրամանատարների կողմից մեզանից աւելի թոյլ էին։ Սեփական պակասութիւնների գիտակցութիւնը առաջին քայլն է նրանց ուղղելու ճանապարհի վրա։ Թիւրքական պատերազմից յետոյ մեր զինւորական կրթութիւնը մեծ առաջադիմութիւններ է արել. մեր զինւորութիւնը այժմ կատարեալ է, ղեկավարների ընդհանուր մակերևոյթը նշանաւոր կերպով բարձրացել է, իսկ Հեռաւոր Արևելք ուղարկվել են ընտրեալները այն բազմաթիւ զօրապետներից, որոնք ցանկանում էին այդտեղ գնալ։ Այդպիսի պայմանների մէջ մենք նորից, 26 տարուց յետոյ, գնում ենք փորձելու մեր զօրքի որակութիւնները։ Եապօնացիներին ոչ մի դէպքում չէ կարելի բարձր համարել Թիւրքերից։ Ուրեմն ինչ իրաւունք ունենք սպասելու առաջիկայ փորձից։ Եզրակացութիւնը պարզ է վերջին յիսնամեակի մեր պատերազմական պատմութիւնից և մեր զօրքերի՝ հակառակորդի զօրքերի հետ համեմատութիւնից։ Կատարելագործվելով ամեն մի նոր պատերազմի հետ, մենք պէտք է վերջապէս ազատվենք մեր պակասութիւններից։ Պէտք է յիշել և այն, որ մեր հետևեալ փորձը (նոյնպէս 25 տարուց յետոյ) կարող է լինել ոչ Արևելքում։ Ներկայ պատերազմի ելքի մասին ոչ ոք չէ կասկածում։»

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

3 ապրիլ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Փոխ-ծովապետ Մակարօվի և «Պետրօպաւլօվսկ» զրահակրի վրա բոլոր սպանվածների համար հոգեհանգիստներ կատարելու մասին հաղորդում են Վիտէբսկից, Վիլնօից, Գրօդնօից, Բաւթայից, Չերնիգօվից, Սամարայից, Չէմբարից, Րժէվից, Օդէսայից, Կալուգայից և Մոսկվայից։

ՕԴԷՍԱ։ Օդէսայի քաղաքապետի ամուսինը սկսեց նուիրատւութիւններ առնել փոխ-ծովապետ Մակարօվի և «Պետրօպավլօվսկ» զրահակրի պայթիւնի ժամանակ սպանված զինւորների համար արձան կանգնեցնելու նպատակով։—Ստացված տեղեկութիւնների համեմատ, ի նկատի ունենալով Պօրտ-Արտուրի մօտ մարտի 31-ին եղած մեծ դժբաղդութեան զոհերի համար նաւատօրմի և ռուս մարդկանց կրած խորին վիշտը, հանդիսաւոր զիմաւորումը Չէմուլպօի հերոսներին վերացվում է և ծովագնացները նոյն օրն և եթ ճանապարհ կընկնեն Սեվաստոպօլ։

ՎԻԷՆՆԱ։ Ռուսաց դեսպանական եկեղեցում հոգեհանգիստ կատարվեց փոխ-ծովապետ Մակարօվի և «Պետրօպավլօվսկի» վրա միւս սպանվածների համար։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Բօլգարիայի հետ դաշնագիր կապելու պատճառով, Թիւրքիայի կողմից յոյս է յայտնվում, որ ներկայ գարնանը և ամառը չէտաների շարժումը չի վերսկսվի և դիտաւորութիւն ունեն զէնքի կանչված բէգիֆներին արձակել, որոնք գտնվում են Ադրիանօպօլում և Սալօնիկում։

ՓԱՐԻԶ։ Հեռագիր է ստացված Դարդանէլից, որ «Կրիմ» շոգենաւը, որի վրա գտնվում էին 300 ռուս ծովագնացներ, անցաւ Չրանցքը Օդէսա գնալու համար։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Պօրտ-Արտուրից հաղորդում են, որ Պօրտ-Արտուրի ծովային հիւանդանոցը փոխադրված, «Պետրօպավլօվսկ» զրահակրի վրա վիրաւորված նրա աւագ օֆիցէր լէյտենանտ Դուկէլսկի ապրիլի 2-ին մեռաւ։

ՏՕԿԻՕ։ («Վօլֆի գործ.»)։ Հրդեհը հանգցնելու ժամանակ կայսերական պալատում Սէուլում շատ եռանդուն մասնակցութիւն ունեցան եապօնական ժանդարմները, որոնք նոյնպէս օգնութիւն էին հասցնում կայսրին ազատելու ժամանակ։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Սուլթանը յայտնեց Թագաւոր Կայսրին ցաւակցութիւն «Պետրօպավլօվսկի» կորուստի առիթով։ Թագաւոր Կայսրը սրտագին շնորհակալութիւն յայտնեց։—Սալօնիկից և Մօնաստիրից ստացված տեղեկութիւնների համեմատ, 400 բօլգարներ, որոնց ներումն է շնորհված, բաց են թողնված։—Այսօր սուլթանը ընդունեց գեներալ Ջիօրջիսին, որը վաղը ճանապարհ է ընկնում Սալօնիկ։

ՄԱՐՍԷԼ։ Սափրիչի գործակատար Ջիօվաննի յայտնեց ժողովում, որ դիտաւորութիւն ունի սպանել Լուբէին նրա ճանապարհորդութեան ժամանակ դէպի Իտալիա. երէկ երեք ձերբակալութիւն կատարեցին, որոնք կապ ունեն այդ անիշխանական դաւադրութեան հետ։

ԲԵՐԼԻՆ։ Օկատումբի մօտ պատերազմի ժամանակ սպանված են 2 օֆիցէր և 6 զինւորներ, մէկ լէյտենանտ և 7 զինւորներ ծանր կերպով վիրաւորված են, իսկ 5-ը թեթև։

ՀԱՄԲՈՒՐԳ։ Այստեղի առևտրական պալատում խորհրդակցութիւն կայացաւ գերմանօ-նիդէրլանդական ցորենային դաշնագրի առիթով։ Միաձայն որոշման մէջ յայտնված է, որ այդ դաշնագիրը պէտք է Ռուսաստանի հետ ապագայ ցորենային բոլոր գործողութիւնների հիմք ծառայէ։

4 մարտի։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Ապրիլի 3-ին Հեռաւոր Արևելքից պաշտօնական տեղեկութիւններ չեն ստացված։

ՍԵՎԱՍՏՕՊՕԼ։ Ահագին ժողովուրդ հաւաքվեց կայարանում Պետերբուրգ ուղևորվող ծովապետ Սկրիդլօվին ճանապարհ դցելու համար։ Ողջերթը սրտագին բնաւորութիւն էր կրում։ Կայարանի արքայական սենեակներում հաւաքվեցին իշխանաւոր անձինք և բազմաթիւ օֆիցէրներ։ Գնացքը շարժվեց բազմաթիւ բարեմաղթութիւնների և «ուրայի» ուղեկցութեամբ։ Իր հետ ադիւտանտ է վերցնում ծովապետը լէյտենանտ Չերկասօվին և միչման Շիշկօին, որը այսօր խնդրեց ծովապետին վերցնելու իրան եղբօր փոխարէն, որը սպանվեց «Պետրօպավլօվսկ» զրահակրի վրա։

ՏՕԿԻՕ («Րէյտ. գործ.»)։ Կօրէայից ստացված մասնաւոր տեղեկութիւնների հիման վրա, ռուսները կենտրօնացնում են 20,000 զօրք Եալուի աջ ափի վրա եապօնացիների Մանջուրիա խուժումը արգելելու համար։ Եապօնացիները կենտրօնացնում են մեծ ույժեր ձախ ափի վրա, բայց անյայտ է, երբ և որտեղ նրանք կը փորձեն անցնել գետը։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ («Կօրր. Բիւրօ»)։ «Կրիմ» շոգենաւը «Վարեագի» և «Կօրէեցի» ծառայողներով ժամանեց ապրիլի 3-ին. Զինօվիէվ և ռուսական դեսպանութեան պաշտօնեաները այցելեցին շոգենաւը։ Զինւորական գործակալը յանձնեց Րուդնէվին գէօրգեան խաչը։ Եկած ծովագնացներին ողջունեց սուլթանի անունից փոխ-ծովապետ Հիւանի փաշան և յանձնեց ծխախոտներ ու քաղցրեղէններ։ Ապրիլի 4-ին ռուսական դեսպանական եկեղեցում հոգեհանգիստ կատարվեց Մակարօվի համար։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ «Պետրօպավլօվսկ» զրահակրի կործանման ժամանակ ազատված և ափն են տարված Մեծ Իշխան Կիրիլ Վլադիմիրօվիչ, թեթև վիրաւորված ոտից և ականջների թոյլ, երեսանց այրուածքներով. նա իսկոյն և եթ երկաթուղիով ուղևորվեց դէպի հիւսիս. 1-ին կարգի կապիտան Եակօվլեվ ծանր վիրաւորված է գլխից և կրծքից։ Նրա կողերը ջարդվել են և քնէածութիւն ունի, բայց գիտակցութիւնը չէ կորցրել. լէյտենանտներ Ունկօվսկի և Ենիշ, միչմաններ Շմիդտ, Շլիպպէ և Եակօվլէվ—բոլորն էլ իրանց լաւ են զգում։ Նաւաստիները 38 են, որոնցից երեքը այրուածքներ ունեն և չորսը թեթև վիրաւորված են։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Մարտի 22-ին Կօսսօվեան վիլայէթում տեղի ունեցած երկրաշարժի մասին ստացված տեղեկութիւններից երևում է, որ 30 գիւղերում աւերված են համարեա բոլոր տները։ Հաշւում են 37 սպանվածներ և 28 վիրաւորվածներ։ Ըստ երևոյթին, կորուստները աւելի շատ են։ Կազմակերպված է վնասվածներին օգնելու գործը։

ԲՐԻՍԷԼ։ Բրիւսէլում հրատարակվող «Մուվըման Ժէօգրաֆիկ» ամսագիրը հաղորդում է, որ անգլիական սուդանեան զօրքերի մի բատալիօն, անգլիական օֆիցէրների հրամանատարութեամբ, անցաւ Նեղոսի սահմանը և գրաւեց Ալբէրտի լճի մօտ այն հողը, որ կապալով վերցրած ունի Կօնգօի պետութիւնը։

5 ապրիլ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գլխաւոր շտաբից. «Ներկայ ապրիլի 4-ին գլխաւոր շտաբում ստացված պաշտօնական զեկուցումների համեմատ, Եալու գետի վրա ամեն ինչ հանգիստ է և առանձին փոփոխութիւններ տեղի չունեցան։ Գլխաւոր շտաբի գործադիր բաժանմունքի հրամանատար գեներալ-մայոր Ալէքսէէվ»։

ՊՕՐՏ-ԱՐՏՈՒՐ, 4 ապրիլի (Սեփական թղթակցից)։ Ապրիլի 1-ին, գիշերվայ ժամը 2-ին, ժամանեց գնդապետ Լիւբիմօվ, որը «Րէշիտէլնի» ականանաւի համար բերել է օրհնութիւն և պատկեր միտրօպօլիտ Անտօնիից և պարգևներ նաւատորմին։ Պօրտ-Արտուրի շըրջանում հանգիստ է։—Մարտի 30-ին կրէյսէր «Բայան» դուրս եկաւ օգնութիւն հասցնելու մեր ականանաւերին այն ժամանակ, երբ, բացի երևեցած թշնամու ականանաւերից, նըրանց մօտենում էին եապօնական 5 կրէյսէրներ։ «Բայանը» ընթանում էր փորձնական ընթացքից աւելի արագ, կարողացաւ ազատել «Ստրաշնի» ականանաւի կենդանի մնացած մարդկանց և պաշտպանեց մեր 5 ականանաւերի յետ նահանջումը եապօնական կրէյսէրների կրակի սպառնական կորստից, պատասխանելով կտրուկ կրակով։ «Պետրօպավլօվսկի» վրա ծովապետ Մակարօվի հետ միաժամանակ սպանվեցին ընդհանուր շտաբի գնդապետ Ագապէեվ և նկարիչ Վերեշչագին։ Ականատեսների վկայութեան համեմատ, զանազան կողմերից հաստատվում է եապօնական կրէյսէրի կորուստը Պօրտ-Արտուրի դիմաց, որը նախ դիպել է իր սեփական լողացող ականին։

ՏՕԿԻՕ։ «Վօլֆի գործ.»։ Ծովապետ Տօգօ զեկուցանում է, որ «միացեալ նաւատորմը, համաձայն առաջուց կազմած ծրագրի, մարտի 29-ին ութերորդ յարձակումն գործեց Պօրտ-Արտուրի վրա։ Հակա-ականանաւերի չորրորդ և հինգերորդ խումբը և ականանաւերի տասն և չորրորդ խումբը հասան նաւակայանի մուտքին մարտի 29-ին կէս գիշերին։ Չը նայելով ռուսական ցոլացուցիչների լոյսին, եապօնական նաւերին աջողվեց ականներ ցրվել զանազան տեղերում։ Հակա-ականանաւերի երկրորդ նաւախումբը մարտի 30-ին լուսաբացին տեսաւ ռուսական մի հակա-ականանաւ, որ աշխատում էր հասնել նաւահանգստին. տասը րօպէ տևող կռւից յետոյ ռուսական հակաականանաւը ջրասոյզ արվեց. նաւի վրա ծառայողներին ազատելու համար ժամանակ չը կար, որովհետև մօտենում էր «Բայան» կրէյսէրը։ Ապա երևաց ռուսական երկրորդ հակաականանաւը, որը մօտենում էր Լեաօտէշանից և որը նոյնպէս յարձակման ենթարկվեց, բայց ծածկվեց նաւահանգստում։ Երրորդ էսկադրան հասաւ Պօրտ-Արտուրի արտաքին նաւակայանին առաւօտեան 9 ժամին։ «Բայանը» կրակ բացեց։ Նրան անյապաղ հետևեցին «Նօվիկ», Ասկօլդ», «Դիանա», «Պետրօպավլօվսկ», «Պօբէդա» և «Պօլտավա» մարտանաւերը, որոնք մեզ վրա յարձակում գործեցին գրոհ տալով։ Մեր երրորդ էսկադրան դիտմամբ դանդաղ կրակով էր պատասխանում ռուսական կրակին և կամաց-կամաց յետ էր քաշվում, մինչև որ թշնամուն հրապուրեց մօտենալ 15 մըղոն հեռաւորութեան վրա դէպի արևելք. այն ժամանակ մօտեցաւ մեր առաջին էսկադրան, որին խմաց տրվեց անթել հեռագրով, և յանկարծ սկսեց յարձակողական դիրք բռնել։ Երբ ռուսները փորձում էին նաւահանգիստը հասնել, Պետրօպավլօվսկի տիպի մի նաւ դիպաւ նախընթաց գիշերը մեր դրած ականին և ջրասոյզ եղաւ։ Առաւօտեան 10 ժամ և 32 րօպէին երկրորդ մեծ նաւը ըստ երևոյթին շարքից դուրս էր բերված, բայց ռուսական նաւերի միջև սկսված խառնաշփոթութեան պատճառով, մենք չը կարողացանք ճանաչել վնասված նաւը։ Վերջապէս ռուսական նաւերը հասան նաւահանգիստը։ Մեր երրորդ էսկադրան ոչինչ վնասներ չը կրեց։ Ռուսաց կորուստները, բացի վերոյիշեալից, պէտք է որ չնչին լինեն։ Մեր առաջին էսկադրան չէր մտել կրակի շրջանը։ Կէսօրից յետոյ մէկ ժամին մեր նաւատորմը հեռացաւ նոր յարձակման համար նախապատրաստվելու համար։ Ապրիլի 1-ին ամբողջ մեր նաւատորմը նորից ուղղվեց դէպի Պօրտ-Արտուր։ Հակա-ականանաւերի երկրորդ, չորրորդ և հինգերորդ նաւախմբերը և ականանաւերի 9-դ նաւախումբը հասան նաւահանգիստը առաւօտեան 3 ժամին, իսկ երրորդ էսկադրան—առաւօտեան 9 ժամին. մենք գտանք ռուսների դրած երեք ականներ և ոչնչացրինք նրանց։ «Նիսսին» և «Կասսուգա» կրէյսէրները ուղարկվեցին դէպի արևմուտք Լէաօտէշանից և բաց

…ութին վերաձիգ կրակ, որ տեւեց երկու ժամ: Այդ նաւերը առաջին անգամն էին գործի մէջ: Նոր ամրութիւնները Լեաօտէշանի վրա ցերեկվայ վերջում լռեցրեցին: Մեր նաւատորմը Պօրտ-Արթուրից հեռացաւ 1 ժամ 30 րօպէին կէսօրից յետոյ»:

ԲԱՐՑԵԼՈՆԱ. Մինիստր-նախագահ Մաուրա կատարելապէս կազդուրվեց:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. Հաղորդում են, որ փոխ-ծովակալ Մակարովի և «Պետրոպավլովսկ» զրահակիրի վրա սպանվածների համար հոգեհանգիստներ են կատարվել Ուստկամենոգորսկ, Ալատիր, Պէրմ, Օրէօլ, Ռեազան, Սմօլէնսկ, Սիմբիրսկ, Ուրալսկ և Բէրդեանսկ քաղաքներում:

ԲԼԱԳՕՎԷՇՉԷՆՍԿ. Ապրիլի 3-ին ցերեկվայ 4 ժամին ամեն կոչումի անձանց մի ահագին ամբոխ ազգային դրօշակներով ձեռքերում, ազգային օրհներգն երգելով և զինւորական երաժշտութեան առաջնորդութեամբ շարժվեց դէպի տաճարը: «Կեցցէ Ռուսաստանը, ռուսական զօրքը և նաւատորմը» բացագանչութիւններին յաջորդում էին օրհներգի և ռուսական «ուռայի» հնչիւնները: Տաճարից ամբոխը գնաց դէպի զինւորական նահանգապետի տունը, որը դիմեց մի ճառով, որի մէջ նա միտքը յայտնեց, որ այդ ցոյցը ներկայ ծանր րօպէներում ապացուցանում է, որ մարդը դէպի իր հայրենիքը ունեցած բարձր բարոյական զօրութեամբ և սիրով բոլոր ականներից աւելի զօրեղ է: Նահանգապետի տանից բոլորը գնացին եկեղեցի, ուր հոգեհանգիստ կատարվեց ծովապետ Մակարովի և «Պետրոպավլովսկի» վրա նրա հետ միասին սպանվածների համար:

ՊՕՐՏ-ԱՐՏՈՒՐ, 4 ապրիլի: (Սեփական Թղթակցից): Պօրտ-Արտուրի շրջանում հանգիստ է: Լուր է պտտում, որ երէկվայ կուի ժամանակ եապօնական կրէյսէրը, նաւակայանի երկարութեամբ շարժվելու ժամանակ, վնասվել է մի աջող ռումբից:

ԲԵՐԼԻՆ. «Saint James Gâzette» լրագիրն ասում է, որ չեն հաստատվում այն լուրերը, որ ռուսաց և անգլիական կառավարութիւնների միջև կարծիքների պաշտօնական փոխանակութիւն է տեղի ունեցել տիբէթեան հարցի վերաբերութեամբ: Մեծ-Բրիտանիան վճռել է խնամքով խուսափել որ և է կոնֆլիկտից Ռուսաստանի հետ: Տրամադրութիւնը Լոնդոնում խաղաղասիրական է:

ՊՕՐՏ-ԱՐՏՈՒՐ, 4 ապրիլի: (Սեփական Թղթակցից): Այսօր փոխարքան անցաւ «Սեվաստոպօլ» զրահակիրը և բարձրացրեց նրա վրա Խաղաղ օվկիանոսի ծովային ուժերի գլխաւոր հրամանատարի դրօշակը:

ԲԵՐԼԻՆ. Պաշտօնական հեռագրի համաձայն, դէբէրօները, Օկատումբի մօտ 10 ժամ տեւող սաստիկ կռուից յետոյ, յետ են մղված մեծ կորուստով:

ԱԼԱՏԻՐ. Մօբիլիզացիայի կոչին զինւորները ժամանեցին լիակատար կարգով: Հայրենասիրական [illegible]

[illegible]

ՍՕՖԻԱ. [illegible] 5 ապրիլի

ՏՕԿԻՕ. («Ռէյտ. գործ.»): [illegible] Մակարովի [illegible]

ՀՌՈՄ. [illegible] Պօրտ-Արթուրի [illegible] Մակարովի [illegible]

ՓԱՐԻԶ. («Ռէյտ. գործ.»): [illegible]

[illegible] թշնամուն յաղթելու բարեմաղթութիւններով:

ՍԵՈՒԼ («Ռէյտ. գործ.»): Ապրիլի լոյս 3-ի գիշերը 33 կօզակներ գրաւեցին Սիօնչիօնը: Եապօնական հիւպատոսը և միւս փախածները ժամանեցին Գենզան ապրիլի 4-ի առաւօտեան: Լուր է տարածվել, որ այդ 33-ի ետեւից գալիս են 5,000 ռուսներ:

ԼՕՆԴՕՆ («Ռէյտ. գործ.»): Հաղորդում են, որ Նիւչժուանից Չիֆու եկող նաւի վրայից տեսել են եապօնական նաւատորմը Պօրտ-Արտուրից հիւսիս Պէչիլիական ծոցում. նաւատորմը կազմված է եղել 26 պատերազմական և 100 փոխադրող նաւերից: Էսկադրան գնում էր դէպի հիւսիս: Ենթադրում են, որ նպատակակէտն է Գաիչժօու, որ գտնվում է Նիւչժուանից հարաւ-արեւելք:

ՍԻՄԼԱ («Ռէյտ. գործ.»): Աւղանական էմիրը խնդրել է փոխ-արքայ Կէրզօնին բժիշկ ուղարկել բուժելու իր վէրքը, որ վերջերս պատահմամբ ստացաւ հրացանից:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼՈՒՍԱՏՊԱՐԱՆ
Ս. ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆԻ

Ընդունում է լուսատիպ գեղարուեստական գործերի պատուէրներ:
1) Մեծադիր, գրքերի ու ալբոմների համար և բաց-նամակներով:
2) Յաջողութեամբ պատրաստում է ՑԻՆԿԻ ԿԼԻՇԷՆԵՐ մատչելի գներով և ըստ պահանջի արագ:
3) Վաճառվում են բաց նամակներ գործիչների, աւերակների և տեսարանների նկարներով. 1-ը 5 կոպ., 10-ը—40 կ., 100—3 ր. և աւելին զեջումով:
Դիմել՝ Фото-цинкографія С. Согомоняна Тифлисъ, Базарная 22. կ. ե. ռ. 5—5

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեան
Թիֆլիսից փոխադրվեց ՐՕՍՏՕՎ
Հիւանդներին ընդունում է $11^{1}/_{2}$—$1^{1}/_{2}$ ժ. առ. և 7—8 ժ. երեկոյեան:
Б. Садовая, 136, д. Бакалова.
(ռ. կ. ե. հ.) 8—100

Բ Ժ Ի Շ Կ
Ա. Մ Խ Ի Թ Ա Ր Ե Ա Ն
Ընդունում է մասնաւորապէս սիֆիլիս, մորթու և վեներական ախտ ունեցող հիւանդներին, ամեն օր առաւօտեան 12—2, երեկոյեան 5—6: Վեհ Վանքի փողոց, տուն Կուզանովի, Բախչիեվի դեղատան կից:

Ծախվում է՝ տակաւաթիւ
Լ.—ՄԱՆ.
ՕՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ
Գինն է 15 կ.
Դիմել «Գուտտէնբէրգ» և «Կենտրոնական» գրավաճառանոցներին: շ. կ. ե. հ. շ. 4—5

Մի երիտասարդ,
որ լաւ ծանօթ է գրագրութիւններին, թէ հայերէնի և թէ ռուսերէնի հետ, վարել է հոգևոր կառավարութեան քարտուղարի պաշտօնը, իր համապատասխան տեղ է որոնում, ձեռնտու պայմաններով. ցանկացողները կարող են դիմել «Մշակի» խմբագրատանը: 4—5

Լոյս տեսաւ
Արիստակէս եպիսկոպոս Սեդրակեանի
«ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՊԱՏԿԵՐԱՑԱՐԳՈՒԹԻՒՆԸ»
անունով պատմական տեսութիւնը. Մասն 1-ին:
Ծախվում է «Կենտրոնական» և «Գուտտէնբէրգ» գրախանութներում և Ալ. Ստեփանեանցի մօտ, Զուբալովի քարվանսարայում:
Գ ի ն ն է 1 ր. 50 կ ո պ է կ:
2—3

ՎԻԵՆՆԱ. ԲԺ. Պ. Մ. ԱՓՐԻԿԵԱՆ
Կազմում է խորհուրդներ տեղիս մասնագէտ-պրօֆէսօրների հետ Ռուսաստանից եկող հիւանդների համար:
Հասցէն Wien, Spiegelgasse, 3, IV stock.
21—50

ՏՐՈՒՎՈՒՄ Է ԷԺԱՆ ԼԱՒ ՏԵՂ
Պեսկօվսկի փողոցից քիչ վեր, ս. Կարապետսկի պօղեօմի վրա, դատարկ տեղ, լաւ դիրքով, որտեղից բացվում է ընդարձակ տեսարան, փողոցում կոյուղի. 37—40 քառ. սաժէն: Դիմել, Հաւլաբար, Լազարեւսկի փողոց, Մուրադովի տուն, № 49. Յ. Ե.-ին: 6—10

«Ը Խ Թ Ա Յ»
Նաւթարդիւնաբերական Ընկերութեան Վարչութիւնը
հրաւիրում է պ.պ. բաժնետէրերին չորեքշաբթի, ներկայ ապրիլի 8-ին, երեկոյեան ճիշդ ժամը 8-ին Թիֆլիսի քաղաքային խորհրդի դահլիճը շարունակելու ընկերութեան տարեկան համորական ընդհանուր ժողովի նիստը, որ սկսվեց անցած մարտ ամսի 30-ին:
(ե. չ. հ.) 1—3

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ
Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ
ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունելութիւն ամեն օր.
Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12
Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7
Վելիամինօվսկայա փ. № 16, տուն Եղիազարեանի: 46—100

ԾԱՂԿԵԱՑ-Օ-ԴԷ-ԿՕԼՕՆ
ԲՐՕԿԱՐ եւ ԸՆԿ.-ից
հնարված
ՅԱՏԿՈՒԹԵԱՄԲ ՋՈՒՆԻ ՄՐՑՈՂ
GRAND PRIX
Բարձրագոյն պարգև. Պարիզ 1900 թ.
(Метцль.) 148,196
(5 ա. ամս.) 3—10

„Գուտտէնբէրգ“ գրավաճառանոցում վաճառվում են
հ ե տ և ե ա լ ն ո ր հ ր ա տ ա ր ա կ ո ւ թ ի ւ ն ն ե ր ը
«Գործարան թէ երկրագործութիւն», բժ. Ա. Բուդուղեանի 15 կ.:
«Վարժապետը» Թարգմ. Լեոն Մ.—Ադ. 5 կ.:
«Մէլիք, պատկերներ հայ գիւղական կեանքից», Թ. Փանեանցի 25 կ.:
«Հոգեբանութեան հիմնական գաղափարների մասին», Ստրախովի 40 կ.:
«Եկեղեցու և պետութեան յարաբերութիւնները», Թարգմ. պ. Տէր-Յակոբեանի 30 կ.:
«Նոր-պետութեան վերաբերմունքը դէպի կրօնը», Թարգմ. Գ. Ալթունեանի 25 կ.:
«Ազատ երգեր», Գամառ-Քաթիպայի 5 կ.:
«Մեր Խեչօն», Պռօշեանի 10 կ.:
«Ընտիր հատուածներ», Յով. Նազարեանցի բ. մաս 1 ր. 25 կ.:
«Աղքատին պատիւ կամ նախախնամութեան մատը», 4 հատոր, Ալթունեանի 2 ր.:
«Իսլամութիւնն և գիտութիւնը», Րենանի 40 կ.:
«Արարատը սուրբ գրոց մէջ», Վէբէրի, Թարգմ. հայր Պէլէզիկչեան 40 կ.:
«Դեսահամների ազատ ընթեռցանութիւնը», Տէր-Միրաքեանի 60 կ.:
«Փունջ կամ սէր, կանայք և ամուսնութիւն», Թարգմ. Օբբէլի 50 կ.:
Լոյս տեսաւ «Գուտտէնբէրգ» գրախանութի ընդարձակ գրացուցակը: Ցանկացողներին կը ուղարկվի ձրի:
Դիմել՝ Книжный магазинъ „Гуттенбергъ“ (Дворцовая), Г. Галустяну. 1—3

Ֆրանսիական Շոգենաւային Ընկերութիւն
«ՄԵՍՍԱԺԸՐԻ ՄԱՐԻՏԻՄ» — «MESSAGERIES MARITIMES».
12/25-ին ապրիլի մեկնելու է Բաթումից, երեկոյեան ժամը 4-ին, Quadiana շոգենաւը հանդիպելով Տրապիզոն, Սամսոն, Կ. Պոլիս, Դարդանէլ, Զմիւռնիա, Պիրէյ, Սիւռ, Մարսէյլ, հավր և Լօնդօն:
Ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակները՝ մինչև Պարիզ, նոյնպէս և մինչև Շանգհայ (Չինաստանում), կարելի է ստանալ Թիֆլիսում պակասեցրած գներով:
Ապրանքների և ճանապարհների մասին՝ հարկաւոր տեղեկութիւնների համար, դիմել, ընկերութեանս Թիֆլիսի գործակալ՝ պ. Վ. Յակոբեանին, Նախկին Արծրունու գալէրէյում թիւ 127 գրասենեակը, հեռախօս՝ թիւ 608: Գրասենեակը բաց է 9—1 ժամը ցերեկվայ և 5—7-ը երեկոյեան բացի կիրակի օրերից: 1—1

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ
Ընկերութեան ԳՐԱՄՄՕՖՕՆ Ռուսաստանում
Թիֆլիս, Գօլօվինսկի պրօսպէկտ, Արիեանցի տուն № 7.
Հասցէն հեռագրով Թիֆլիս
ԳՐԱՄՄՕԿՕՄՊԱՆԻԱ.
Հեռախօս № 69.

ՇԱՏ ՏԵՍԱԿ՝ ամենակատարելագործված սալօնական և կօնցերտային գրամմօֆօններ:
Մեծ քանակութեամբ՝ անշշուկ պլաստինկաների յայտնի և նշանաւոր երգիչների, ինչպէս են.—ռուսաց, վրաց, հայոց, թաթական, պարսկական, տաճկական, լեհական, Ֆրանսիական, անգլիական, իտալական, գերմանական և ուրիշները:
ՊԼԱՍՏԻՆԿԱՆԵՐԸ ԸՆՏՐԵԼԻՍ խնդրում ենք ուշադրութիւն դարձնէք մեր ֆաբրիկայի դրօշմին «Գ Ր Ո Ղ Հ Ր Ե Շ Տ Ա Կ» առանց մեր դրօշմի ընդունել՝ ինչպէս կեղծված:
Պ ա հ ե ս տ ո ւ մ կ ա յ արհեստանոց, որտեղ հարկաւոր եղած ժամանակ կարելի է նորոգել փչացած ապարատները: Գրամաֆօնի ուղիղ բանելու համար տրվում է երաշխաւորական թերթ 3 տարի ժամանակով:
Ուղարկելիք ապրանքների արկղը և այլ ծախսը գնողների հաշւին:
ՈՒՂԱՐԿԵԼԸ ապարատների երկաթուղու բոլոր կայարանները, եւրօպական Ռուսաստանի սահմաններում (առանց ի հաշիւ առած ջրային ճանապարհների նաւահանգիստները) կատարվում է պահեստի հաշւին:
Պօստով ուղարկած ապրանքների ծախսը, պահեստը ընդունում է իրան հաշւին կէսը:
Ա ծ ա ծ պ լ ա ս տ ի ն կ ա ն ե ր ը միայն մեր բաց թողած դրօշմով «Գրող-հրեշտակ» յետ է ընդունվում ներքոյ յիշեալ գներով.

Փոքր սովորական / » էկստրայ	հատը — 50 կոպ.	Մեծ սովորական / » էկստրայ	հատը 1 ռ. 00 կոպ.
Գիգանտ սովորական / » էկստրայ	հատը 1 ռ. 30 կոպ.	Տամանիօ	» 1 » — »

Կիրակի օրերը խանութը փակ է. հասարակ օրերը բաց $8^{1}/_{2}$ առաւ. մինչև ժամի 9-ը երեկոյեան:
Պահանջեցէք պատկերազարդ պրէյսկուրանտներ:
Գումարով գնողներին ուղարկվում է Օպէօվի պրէյսկուրանտները պահանջելուն պէս:—Պահանջեցէք լիակատար լիբրետօ գրամմօֆօնի համար, գինը 1 ր. 50 կ.: 26—50

Дозволено Цензурою. Тифлисъ, 5-го апрѣля 1904 г. Տպարան «ՀԵՐՄԷՍ» Типографія «ГЕРМЕСЪ» С. Назарянца, Мих. пр. № 81.